

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

на правах рукопису

ГАСЬСЬКА СВІТЛАНА РОСТИСЛАВІВНА

ЛЮДСЬКА СУБ'ЄКТИВНІСТЬ ЯК УМОВА І ОСНОВА
ЦІЛІСНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО

/Філософсько-світоглядний аналіз/

Спеціальність - 09.00.11. - соціальна філософія

А в ж о р е ф е р а т

дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата філософських наук

00814111 (G)

Робота виконана на кафедрі філософії гуманітарних факультетів філософського факультету Київського університету ім. Тараса Шевченка.

Науковий керівник - доктор філософських наук, професор
АНДРУЩЕНКО В.П.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
ЯЦУК Т.І.

кандидат філософських наук, доцент
ЯТЧЕНКО А.Д.

Провідна установа - Київський технологічний інститут харчової промисловості, кафедра філософії і культури

Захист відбудеться "29" листопада 1993 р. о 14 годині на засіданні Спеціалізованої Вченої Ради Д 01.01.04 при Київському університеті ім. Тараса Шевченка за адресою:

252601, м.Київ - 17

вул. Володимирська, 60, ауд.314.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського університету ім. Тараса Шевченка /вул. Володимирська, буд.58/.

Автореферат розіслано "29" листопада 1993 року.

Вчений секретар
Спеціалізованої Вченої Ради

проф.Скрипка П.І.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження проблеми людської суб"ективності обумовлена перш за все необхідністю активізації всіх людських ресурсів в контексті реалізації завдань поетапного реформування наявної соціальної реальності, створення умов, гідних людського призначення, переходу від тоталітарних форм взаємовідношення індивіду і суспільства до вільної самореалізації особистості своєї індивідуальності у відкритому суспільстві. Як писав Гегель, ніщо велике не звершується без пристрасті. Людська суб"ективність знаходиться в основі всіх суспільно- значущих починань, колізій та процесів. Не буде виключенням і процес реформування і України, входження останньої в Європейський дім. Адже Україна переживає нині переломний період у своєму становленні як держави, коли відбувається актуалізація глибинних основ людського буття цілого народу. Саме це обумовлює пошук духовних орієнтирів у стрімкому потоці сучасних перетворень.

Дослідження проблеми людської суб"ективності актуальне ще й у поєднанні з такою ситуацією в цілому, коли суттєвої гостроти набуває проблема самозбереження "людськості" створеного нею світу і культури. Розуміння того, що надбання духовного світу людини, її морального, естетичного, соціального досвіду не відтворяться "самі собою", стихійно, викликає необхідність відмовлятися від спрощувачих людське буття тенденцій, і тим самим веде до усвідомлення глибинності феномену "людина", і тих смислових потенцій, котрі закладено у внутрішньому світі кожного індивіду. Саме з цим пов'язане розуміння справжнього гуманістичного осмислення сучасної реальності. Відродження істинного гуманізму в політиці, науці і культурі, становлення нового бачення призначення людини в сучасній соціокультурній ситуації, яка потребує оновлення масштабів і критеріїв усвідомлення людини свого місця у світі. Важливо в процесі розвитку не втратити стратегічних пріоритетів і цінностей, бо саме це є умовою смислової наповненості людської діяльності.

Ступінь розробки проблеми. Проблема людської суб"ективності одна з традиційних проблем філософії. В тому чи іншому аспекті вона розглядається практично кожним філософом, котрий торкається питань взаємовідношення індивіду і суспільства, самореалізації особистості в соціумі, діяльності і спілкування людини в культу-

рі. Можна стверджувати, що всі мислителі від Платона до І.Канта і від Ф.ніцше до К.Поппера розглядають проблему людської суб"ективності, але зрозуміло, не завжди присвячували їй безпосередні сторінки своїх праць.

Складність наукової проблематики, пов'язаної з філософсько-світоглядним пізнанням людської суб"ективності як проблеми пошуку сенсу людського буття взагалі, спричинила здійснення науково-го пошуку в наступних напрямках.

Перш за все слід відмітити, що своєрідний орієнтир, котрий дозволяє уникати односторонніх тлумачень реальності людської суб"ективності в культурі і її зв'язку з формами суспільного життя, задають дослідження таких учених як С.С.Аверинцев, М.М.Бахтін, А.Я.Гуревич, Д.С.Лихачов, Ю.М.Лотман і інші.

Робіт, які виділяють як самостійний предмет вивчення проблематику людської суб"ективності, або критичного її осмислення в тій чи іншій філософській концепції, не так уже й багато (див. роботи І.В.Ватіна, Т.А.Кузьміної, С.М.Догвинова, А.К.Можевої, С.А.Смагіна, Г.П.Федотової). Серед цих робіт чільне місце посідає монографія І.В.Ватіна "Людська суб"ективність", в якій здійснено цілісне дослідження людської суб"ективності, як необхідної умови природно-історичного розвитку суспільства, і визначені філософсько-світоглядні перспективи дослідження "суб"ективного" виміру суспільного процесу.

Обґрунтування універсально-творчої природи людського буття в світі, що здійснюється у працях Г.С.Батицева, В.С.Біблера, Е.В.Ільєнкова, В.Л.Іванова, В.І.Шинярука, А.І.Яценка, дозволяє виявити специфіку духовного освоєння світу, обумовлюючи переосмислення сутнісної змістовності особистісного виміру людського буття (див. праці Л.П.Бусвої, Є.К.Бистрикького, В.А.Малахова, В.С.Пазенка, Г.П.Федотової), втрата якого веде до втрати його сутнісної визначеності.

Осмислення особистості як унікального "мікркосма", що має власне буття (див. праці М.О.Бердяєва, О.Ф.Лосєва, С.Л.Франка) дозволяє окреслити смислопродукування як спосіб самореалізації суб"ективності в культурі (див. роботи А.І.Доя, В.П.Козловського, К.А.Свасьяна), що внутрішньо визначає і обґрунтовує сутнісні характеристики феномену "соціального", як "укоріненого"

/Хайдеггер/ в родовому змісті людського.

Автор також спирався на праці, в яких розглядається різноманітні аспекти об'єктивного механізму суб'єктивної самореалізації в конкретно-історичних типах соціального /див. праці К.Абульханової-Славської, К.М.Абішева, В.П.Андрущенко, Ю.Н.Давидової, О.Крутової, А.Н.Леонтьєва, А.Г.Мисливченка, І.Ф.Надольного, М.Ф.Тарасенка, І.Ф.Фролова, Т.І.Яцук і інших/.

Таким чином, обмеженість суб'єкт-об'єктивного підходу до дослідження особистості і її буття, евристичний потенціал нових розробок по проблемі духовності, нові висновки, одержані в результаті переосмислення проблем особистісного виміру соціального розвитку, а також вивчення класичної спадщини вітчизняної філософської думки обумовили вибір теми дисертаційного дослідження і визначили його мету.

Мета і завдання дослідження. Основна мета дисертаційного дослідження полягає в розкритті сутнісної специфіки людської суб'єктивності як умови і основи цілісності соціального.

Досягнення даної мети потребує вирішення наступних завдань:

- розкрити і проаналізувати природу і сутність людської суб'єктивності;
- виявити і проаналізувати способи самоздійснення суб'єктивності в культурно-історичних формах людського буття;
- проаналізувати буттєві основи внутрішньої єдності людини і світу;
- виявити сутнісні характеристики соціального як форми предметно-духовного самоздійснення особистості в світі.

Методологічна основа і теоретичні джерела дослідження.

Подана в даній роботі теоретична позиція в загальнометодологічному плані базується на соціально-філософській концепції суспільно-історичного розвитку, як процесу саморозвитку людини, в основі якої лежить філософсько-онтологічний підхід до дослідження людської суб'єктивності. Вона спирається на класичну теоретичну спадщину /І.Канта, Е.Гуссерля, О.Ф.Лосева, Г.Г.Шпета/, яка дозволяє описати феноменологічну природу людської суб'єктив-

ності, а також на роботи сучасних вітчизняних вчених /Г.С.Батищева, В.С.Біблера, Е.В.Ільєнкова, В.П.Іванова, А.І.Лоя, М.К.Мамардашвілі, В.І.Шинкарука, А.І.Яценка/, в яких розкриваються буттєві основи духовного становлення особистості, як сутнісної її визначеності.

Особливу увагу автор приділяє концептуальним розробкам вітчизняних мислителів С.Л.Франка і С.Н.Лосського, що дозволяє виявити дійсну цілісність феномену "соціального", як його укоріненість в сутнісних основах людського буття в світі, що ініціює проблему внутрішньої міри істинності і людської обґрунтованості форм соціального.

Не ставлячи перед собою завдання спеціального аналізу різноманітних концепцій сучасної зарубіжної філософської думки по темі дисертаційного дослідження, автор спирається на конструктивні ідеї осмислення культурного буття людини в сучасному світі Е.Кассіраера, Ж.П.Сартра, Е.Фромма, М.Хайдеггера, а також на типологію соціальності, яку здійснив Макс Вебер.

Наукова новизна дослідження. На основі філософсько-світоглядного аналізу людської суб"ективності обґрунтована соціально-філософська концепція, яка виявляє укоріненість форм соціального в сутнісних підвалинах людського буття в світі.

В результаті проведеного дослідження одержані висновки, які мають наукову значимість і подаються до захисту:

- виявлені і описані сутнісні характеристики людської суб"ективності як окремої реальності; людська суб"ективність як реальність є така цілісність, що виражає не просто нашіленість на світ /активізм не є специфікою людського тільки буття/, а як невід"ємна частина цього світу, внутрішньо з ним зв"язана, виражає "разом-буття" /"со-бытие"/, виступаючи творцем людської міри /образу/ світу, себто, як "мікрокосм", де всезагальність виступає як особливість людського способу буття;

- окреслена специфіка реальності людської суб"ективності як цілісності, виявляється перш за все як духовність, що виражає єдність людського в самому бутті. /духовність - це те, що об"єднує людей як людей/;

- проаналізовано спосіб існування і самореалізації людсь-

ної суб"ективності в культурі як духовності; способом існування суб"ективності як духовності є смислопродукування /смысле-перетворення/, де суб"ективність виступає як джерело і рушійна сила культуротворення;

- на основі аналізу суб"ективності як рушійної сили культуротворення, де вона реалізує сутнісну єдність людського /як все - людське/, обґрунтовується те, що суб"ективність виступає умовою і основою реальної єдності /соціальної спільності/, а не навпаки; цілісність соціального в його сутнісній визначеності виступає як духовна єдність, тобто в основі будь-якого об"єднання /спільності/ індивідів лежить їх єдність як людей /в їх суттєвій визначеності/.

Теоретична і практична значимість дослідження полягає в тому, що одержані результати суттєво доповнюють соціально-філософські концепції культурно-історичного процесу, духовних основ суспільного розвитку, обґрунтовують можливість нових підходів до аналізу місця і значимості особистості в культуротворенні.

Матеріали дисертації мають вихід в практику суспільного перетворення в цілях вирішення завдань, котрі пов'язані з пошуком шляхів актуалізації особистісного виміру суспільно-історичних процесів сучасності, а також мають вихід в педагогічну практику. Ряд положень дисертації можуть слугувати основою для аналізу понятійно-категоріального апарату соціології, соціальної психології, педагогіки. Результати і висновки дослідження можуть бути використані у викладенні курсу історії і теорії культури, спецкурсів з соціальної філософії.

Апробація роботи. Основні положення дослідження були подані автором у виступах на УІ Всесоюзних філософських читаннях молодих вчених "Людина в сучасному світі: соціально-філософські проблеми" /Москва, травень 1987 р./; Всесоюзній науково-практичній конференції "Людина. Світогляд. Науково-технічний прогрес" /Київ-Краматорськ, жовтень 1991 р./; Республіканській науково-методичній конференції "Методологічні і методичні основи оновлення філософської освіти у вищій школі" /Київ, травень 1992 р./, у Республіканській школі молодих філософів /Алу-

шта, жовтень 1991 р./; теоретичному семінарі "Природа і культура" /Луцьк, травень 1992 р./; Регіональній науково-практичній конференції "Культура і ринок" /Тернопіль, травень 1993 р./.

Структура роботи і логіка викладання матеріалу обумовлені сформульованою метою і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та бібліографії.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, показується ступінь її наукової розробки, визначається мета та завдання дослідження, вказується методологічна основа та теоретичні джерела для їх вирішення, розкривається наукова новизна одержаних результатів та науково-практична значимість досліджуваної проблеми.

В першому розділі - "Суперечлива природа людської суб"єктивності: проблеми визначення" - визначаються сутнісні характеристики людської суб"єктивності як окремої реальності, яка не зводиться ні до внутрішнього духовного світу особистості, ні до всезагальних предметностей культури. Вихідною передумовою такого окреслення проблеми виступає здійснений С.Л.Франком аналіз самої суб"єктивності як "безпосередність самобуття", що з самоочевидністю свідчить про себе як про особливу реальність, якій притаманна внутрішня цілісність. Дослідження природи цієї цілісності, подане М.О.Лоським в його праці "Мир как органическое целое", дозволяє встановити і зрозуміти цілісність як взаємопроникнення, спресованість моментів минулого, теперішнього та майбутнього, як сутнісну специфіку людської суб"єктивності як особливого типу буття /тут минуле так само реальне як і теперішнє/. Суб"єктивність, як форма буття, самовідтворює цілісність світу, поскільки кожний конкретний прояв людини в тих чи інших обставинах залишається людським. Саме тому різні життєві яви особистості тут рівноцінні, без втрати якогось із них, що виражається "зовні" як повнота буття людини у світі, котра має більше якісну, ніж кількісну визначеність. З цим пов'язано розуміння творчості як сутнісної характеристики людської

суб"єктивності, бо суб"єктивність не просто "згасає" в продуктах своєї діяльності, а, переходячи межі свого "тут-буття", бере участь в створенні спільного світу "людського", де предмети виступають як посередники. Тому творення як створення людської міри /образу/ буття /див. "человек" - Чело /лик, образ/ века, мира // виступає завжди як співтворчість.

В своїх діяльнісних проявах суб"єкт наділений свідомістю, цуттями, волею. Але з точки зору своєї суб"єктивності, індивід являється носієм певного смислового світу або смислової реальності. І вже фактом свого самоздійснення /не завжди усвідомлено/ відтворює духовну форму буття, виступаючи в спорідненість з іншими людьми, далекими чи близькими, що і визначається С.Л.Франком як "сродственність", або внутрішня духовна єдність, або духовна реальність. "Духовна реальність" зовсім не схожа на предметну реальність, котрою оволодіває суб"єкт в процесі пізнання, і яка протистоїть суб"єкту. "Духовна реальність" не є однозначно "внутрішнє я", хоча переживається в інтимних глибинах людського "я". В той же час, духовна реальність не є безособава глибина безумовного буття, бо впливає на "безпосереднє самобуття" /суб"єктивність/ як сила в ньому і через нього. В міру представлення внутрішнім "я" значущого в собі буття, духовна реальність виступає як протилежне внутрішньому "я" як чистій "душевності". Але саме з цим пов'язана здатність людини зберігати дистанцію відносно самої себе, виносити своє, "безпосереднє самобуття" на суд вищої інстанції, оцінювати його по якійсь абсолютній міри. Саме це, як стверджує С.Л.Франк, і є єдина дійсна ознака, що вирізняє людину від тварини. І тому С.Л.Франк визначає суб"єктивність як "самість", яка стоїть перед вищими, духовними, об"єктивно значущими силами, і разом з тим, пронизана ними, є їх представником, і, таким чином, стає джерелом надприродного /культурного/ буття.

Суб"єктивне "для-себе-буття" світу являє собою певну то-тожність реального, практичного процесу і внутрішнього, і в своїй еквівалентності всій повноті життєдіяльності людини є не просто способом оволодіння сторонами предметного світу, а природньою формою людського буття в світі. життя суспільства, практичне по суті, подвоюється в житті кожного індивіду, а не

просто відображається в їх свідомості. Всі складні переплетення соціального, то є "мука" самоздійснення індивідуального. Тут можна прослідкувати не просто відношення цілого /соціуму/ і індивіда /частини/, а цілого і цілісності, або відношення по мірі цілого до будь-якої його частини, а це і є форма "духовності", де будь-яка конкретність слугує свідченням про цілісність. Лише духовна сфера володіє тим потенціалом можливостей, котрий врівноважує її з універсумом, роблячи духовним аналогом останнього. Людська індивідуальність як духовна "тотальність" і є тим унікальним надбанням соціального, яке ми визначаємо як "суб"ективність". Суб"ективність пов'язана з розумінням сутнісної єдності /"я - ти"/ людського світу, як об"ективного збереження його людських основ, людського як такого, що є істинним зв'язком індивідів, виражаючи їх внутрішню природу. Духовність як сутнісна характеристика людської суб"ективності - це те, що є умовою і способом спілкування індивідів /як єдності/, поколінь та епох. Таким чином, суб"ективність як духовність пов'язана з буттям людини в культурі, що і стало предметом дослідження в другому розділі дисертації.

В другому розділі - "Суб"ективність як буття людини в культурі" - аналізується процес смислопродукування як спосіб самореалізації суб"ективності в культурно-історичних формах.

Виходячи із сутнісної специфіки людської суб"ективності як особливої реальності, яка не може бути подана в звичному просторово-фізичному вимірі, ми усвідомлюємо, що суб"ективність є смисловим центром суб"екта, тотожним всій сукупності його життєвипівів, а не, наприклад, похідний від соціального в його надіндивідуальних /всезагальних/ формах. І смисл, як мислимисть єдності /сутнісної/ дійсного світу, виступає граничною умовою самоздійснення людини в світі саме як людини /роду/.

Нова реальність, яка пов'язана з людиною як носієм духовності, являє собою не просто сукупність природних і суспільних відношень, а це по суті мішна сітка смислових зв'язків, які проявляють будь-яке конкретне явище чи предмет, як взелл всезагальності відношення людського буття, як людське взагалі. Кожному індивідові реальність всезагального об"ективно дана як

смисл. Саме образ світу як цілісність задає горизонт і направленість конкретних форм активності, складові елементи і частини якої завдяки цьому розкриваються як смислові феномени, тобто як відтворвачі, провідники цілісності світу свого існування. Будь-які предмети і реальності стають носіями смислу в міру поглинутості цілісністю світу, і саме тому виступають чинниками і умовами його розвитку, частиною людського буття.

Смисл надають речам і подіям статус реального існування, і здатність бути введеними в досвід конкретних індивідів, в їх піннісні орієнтації. Як відмічає В.І.Іванов, світ стабільний, поки збережена його смислова сітка. Речі і явища виникають, створюються і зникають, але сам по собі цей розвиток матеріальних форм не зачіпає усталеності світобудови, якщо не приводить до змін в його смисловій будові, тобто в фундаментальних орієнтаціях практичної діяльності. Бо саме фундаментальна єдність індивіду зі світом як культурно-історичною цілісністю наповнює конкретні види діяльності смисловою значимістю.

В досвіді взаємодії з конкретними речами неявно присутній певний спосіб світовідношення, втрата якого веде до втрати розуміння /онтологічного/ цих речей, явищ, подій, в міру чого світ розділяється на фрагменти, які не пов'язані внутрішньо одне з одним. Ті ж речі, події і явища, як культурні феномени, репрезентують собою дещо більше їх функціональної значущості, бо вони не тільки функціонують в об'єктивованих структурах людської діяльності, але й суб'єктивно осмислюються як достовірні і самозрозумілі речі, репрезентувачи реальність життєвого світу особистості.

Суб'єктивність реалізується в досвіді смислового перетворення предметностей культури, що виражається в здатності з'єднувати своє "я" з всезагальними формами культури, "брати їх на себе", "не розчиняючи в них свою індивідуальність. Об'єктивний світ людського – це світ, наповнений смислом, і культура виступає як простір /вірніше "поле"/ смислових реалізацій, і навіть скоріше як діалог "возможных смысловых миров". Смисл завжди вказує на особливе /суб'єктивне/ відношення до умов можливого буття як до "власних", відношення до світу як до єдиного можливо способу співучасті в житті сущого. І тут ціле смислової даннос-

ті світу людського не пасивно належить досвіду людини, а, створюючи живе ядро, являє собою постійне "зверхзавдання" по відтворенні смислу /цілого/ в кожному акті /частині/ діяльності.

Суб"ективність, втягнута і поглинута внутрішніми зв'язками дійсності, виступає як горизонт, "мыслимое поле", в якому розгортаються можливі об'єкти. Тут не обумовлена попередньо межа зовнішнього і внутрішнього, суб"ективного і об"єктивного, бо суб"ективність і є спосіб їх організованості. Суб"ективність як буття і є завжди проблема, або поле напруги між індивідуальним і всезагальним, внутрішнім і зовнішнім, сутністю і існуванням, завжди їх конкретне співвідношення, і в цьому плані суб"ективність є завжди "зусилля" /Мамардашвілі/.

Укоріненість особистості в життєтворчому світі культури дозволяє розрізнати суб"ективність від суб"єктності, де дійсність протистоїть останній. З точки зору суб"ективності /особистісного буття/ неможливе зведення діяльності до простого активізму. Тому що в особистісному вимірі діяльність виражає здатність особистості активно виділяти /синтезувати/ смислосначчмі фрагменти дійсності, відноситися до предметної дійсності не як лише об'єкту перетворення, а як до можливості власної самореалізації /особистісне взаємовідношення зі світом/.

Осягнення не тільки об"єктивної логіки предмета, а й її смислосначчючого змісту, її суб"ективної природи як смислопродукування, яке конститує реальність загальнолюдського в різноманітних формах діяльнісних актів, ініціюючи саму можливість відчувати, мислити і жити по-людському. Смислоутворення як культурно-історичні форми /своєрідні архетипи/ транспоновані у свій життєзначимий реальності, і постають як ідеальні форми, з допомогою яких реалізується життя індивіда саме в його людській /загальнолюдській/ якості. Таким чином, глибинність феномену "суб"ективності", духовна природа її вказує на те, що суспільне життя, саму соціальність неможливо осягнути як лише зовнішню, "утилітарну" форму людського буття. Тому третьому розділі ми звертаємося до "коренів" і джерел соціального з точки зору цього суб"ективно-духовного виміру.

В третьому розділі - "Суб"ективність в контексті інте-

граматичних основ соціального" - автор аналізує специфіку феномену "соціального" як його укоріненість в сутнісних основах людського способу буття, що в свої чергу обумовлене його розглядом в контексті цілісного взаємовідношення людини і реальності існуючих форм соціального.

Пошуки сенсу історичного розвитку пов'язані з пошуками особистого його виміру. Як стверджував П.І.Новгородцев, основою особистісного виміру історії виступають ті могутні зв'язки, які з'єднують людину з вищою реальністю ідеальної світобудови саме в теперішньому часі, як центрі цього зв'язку. Воно не те абсолютне становище, яке буде колись, а ті абсолютні ідеальні засади, які завжди є і були, освітлюють шлях історії. Тому будь-який етап розвитку суспільства не є лише ступенем до наступного, а має в собі ціль і своє виправдання. Будь-яке конкретне діяння може бути осмислене як суттєве, лише як реалізація істинно людського. З цієї точки зору особистість, як істинна основа історичного розвитку, і є його джерелом і ціллю. Не існує більш вищої норми в суспільному розвитку, ніж та, якою повинна керуватися людина в її особистісному житті. Суспільство не має іншого етичного значення, ніж того, котре воно отримує від принципу особистості.

Автор звертається до типології соціальності Макса Вебера, де ним виділяється смисл як певний реальний фактор, іманентний реальності людського, і виражачий внутрішню єдність людини і світу. Виходячи із цього, М.Вебер розрізняє два типи соціальності: перший тип окреслюється як "людиноримірний", що виражає зв'язок індивідів в їх людській визначеності /сутнісно/; другий тип соціальності визначається як "відчужена" /"принципиальна" / соціальність, де смисл існує як ззовні нав'язаний. Смыслотворення, по Веберу, не є процес конституювання дійсності як реальності вселюдського, що обумовлює відношення до світу, як до постійного процесу становлення, на протилежність світу "уже всталеному", тобто відчуженому від свого творця, і взагалі від його глибинно особистісного виміру. Істинність соціального як реальності - це реальність, яка береться в процесі її "інтерсуб'єктивного" творення, тобто як існуюча лише в "полі" міжсуб'єктивного взаємовідношення, бо і сам смисл конституюється в

процесі взаємодії безпосередньо розуміючих одне одного /тобто тлумачне спілкування/. Така типологія стала важливим підґрунтям розгляду соціального в контексті цілісного взаємовідношення людини і світу. Бо людина – не просто зовнішнім чином належить до системи соціальних відношень, а сама є вузлом їх здійснення, де реалізується вихід за межі обставин "тут" і "тепер" в простір становлення роду "людина". З цієї точки зору, будь-який суспільний стан виступає не як шабель до наступного, а як маючий в собі ціль і своє виправдання. Кожен конкретний діяльнісний акт саме як реалізація істинно людського, може бути осмислений в своїй суттєвості / а не просто необхідності/, бо особистість як внутрішня /сутнісна/ основа історичного розвитку, являється його джерелом і ціллю.

Таким чином, особистість і суспільство повинні бути втлумачені як "растущие из одного корня" /Новгородцев П.І./, тобто в їх внутрішній єдності, сутнісному зв'язку. Сама єдність суспільства являється відображенням реальної єдності "людського взагалі", єдності людської природи, завдяки чому на суспільство можливо впливати лише в межах того, що диктується загальною природою людини. Людина, з одного боку, є певний життєвий внутрішній світ, внутрішньо зв'язаний з буттям сутнісної єдності, і вона укорінена в бутті як цілому /саме тут вона злита з буттям і внутрішньо його "переживає"; з іншого боку, зовні індивід постає як одинична, окрема істота, яка сприймає світ як тільки зовнішній "об'єкт" для себе /раціонально-предметно/. Ця видима суперечлива подвійність людського буття С.Л.Франком тлумачиться як "соборність" і "зовнішня спільність". Слід відмітити, що це не дві форми чи ідеала суспільства, бо зовнішнє об'єднання являється лише вираженням внутрішньої єдності. Що означає, що за будь-яким відношенням індивідів і їх об'єднанням і через нього діє сила внутрішньої, сутнісної єдності людей.

Виходячи із обґрунтованого С.Л.Франком роздвоєння суспільного буття як певної невідповідності між внутрішньою єдністю як онтологічною сутністю і поверховим, емпіричним шаром соціального, що укорінене в суперечливій роздвоєності людської

природи /див. діалектику "я - ти" в першому розділі/, автором розглядається витоки духовного виміру соціального /як істинної спільності /, в основі якого лежить феномен суб"ективності /як цілісності /. Е) суб"ективність, відтворюючи світ як глибоко сутнісну єдність, виступає умовою існування світу як духовної реальності / а не просто фатальної емпірії /. І таким чином, особистість є внутрішньо "спорідненою" / по Франку "средственной" / світу, тобто як "мікрокосм" виступає, а не просто ще один фрагмент всесвіту. Смыслова єдність історичного розвитку людини як вираз внутрішньої єдності особи і світу, особи і суспільства, в розвитку якого / суспільства / всі значущі моменти історичного розвитку обертаються внутрішніми моментами долі особистості, а не дозволяє вбачати за М.Бердяєвим те, що "в глибинах внутрішнього життя духа закладається та історія, що розгортається і розкривається в земному житті, в земній долі людини".

Суб"ективність виражає таку сторону людського буття, де при будь-яких етапах і формах свого існування, виступає провідником особистості над індивідуальних начал, що визначає "творчість" як природу суб"ективності, саме в цьому вимірі: історія суспільства виступає як історія духовного становлення, в своїй драматичності. З точки зору суб"ективності соціальне буття розкривається із своєї внутрішньо-сутнісної сторони, як духовність світу. Тому зрозуміти історію можливо лише, як особистісну історію, а не як незалежно-відчужений розвиток, шляхом відкриття глибинної єдності розвитку суспільного і особистісного становлення, тобто зрозуміти історію як реальність духовного. Суб"ективність, як духовна сторона суспільності, і виступає як відтворення внутрішнього зв'язку, історичного розвитку як власної історії / долі /. Суб"ективність відтворює світ як глибоко сутнісну єдність, і завдяки цьому людина одержує внутрішню цілісність, що виступає умовою існування світу як духовної реальності, а не просто емпіричної дійсності, саме тут людина виступає як внутрішньо "споріднена" світу, тобто як "мікрокосм", а не ще один фрагмент універсуму.

Заперечення ж глибинності духовної сутності людини і світу являється жорстким обмеженням, прямим зведенням людини до такої собі фактвальної / як уречевленості / , як єдино їй притаманній реальності. Суб"єктивність як сторо-на людського буття, або спосіб буття людини в культурі, це здатність людини при будь-яких умовах і формах свого існування виступати провідником загальнолюдських основ Добра, Краси, Істини.

В заключенні подані основні результати дослідження, котрі можуть бути використані для розробки в дисертації проблематики.

Основні положення дисертаційного дослідження відображені в слідуючих публікаціях:

1. К вопросу формирования целостности человеческой личности //

Человек в современном мире: социально-философские проблемы: Тезисы выст. участников УП Весення. филос. чтений молодых ученых. Москва, 1987. - С.68-70.

2. Духовні основи соціальної творчості молоді в інженерному вузі //

Контрпропаганда в інженерному вузі : проблеми методології, методики і організації. Монографія.
- Депоновано в ІНІОН АН СРСР 26.10.1989 р. № 39891 -
- С 172-184.

3. К вопросу о влиянии культуры на формирование личности //

Ленинские теоретическое наследие и культурный про-

гресс : Тезисы республ. науч.-метод. конференции. - Ровно, 1990. - С.48-49.

4. К проблеме духовных оснований исторического творчества //

Человек. Мирозрение. НТП : Тезисы Всесоюз. научно-методич. конференции.

- Киев - Краматорск, 1991. - С.125-127.

5. Культурно-исторические основания социального творчества //

Методол. и методич. основы обновления философского образования в высшей школе; Тезисы республ. научно-метод. конф. - Киев, 1991. - Ч. IУ.- С.37-39.

6. Экология духовной культуры и личность //

Природа. Людина. Етнос : Тези теоретичного семінару. - Ч. II.- Луцьк, 1992.- С.47-49.

Тир.50, зак. 151, Рівне ЦНТІ 1993р.

Тех. звіт
ноз. зр. (виз. зв.) - 100 / 10. тис

Львів камера 46 р

464597

AB 28.971